

DE MINISTERIEPLICHT VAN DE NOTARIS

Tea Mellema-Kranenburg*

Een notaris is een hybride figuur: enerzijds is hij openbaar ambtenaar die een in de wet omschreven taak moet verrichten (ministerieplicht), anderzijds is hij ondernemer die op efficiënte wijze en op een integere manier zijn kantoor moet organiseren. Daarnaast is hij een poortwachter die een belangrijke taak heeft binnen de ordening van de samenleving.

1 Inleiding

De notaris¹ is een ondernemer. Wat onderscheidt een notaris-ondernemer van andere ondernemers? Veel, maar misschien wel het belangrijkste aspect is dat een notaris een ministerieplicht heeft. Dat wil zeggen dat, wanneer hem gevraagd wordt zijn diensten te verlenen, hij niet zonder meer kan zeggen: 'dat doe ik niet, ik wil geen zaken met jou doen'. De reden dat hij dat niet kan zeggen, is dat hij behalve ondernemer ook openbaar ambtenaar is. Een openbaar ambtenaar is een persoon die is aangesteld (de notaris wordt benoemd bij Koninklijk Besluit) om in openbare dienst werkzaam te zijn.

Wat onderscheidt een notaris-ondernemer van andere ondernemers? Veel, maar misschien wel het belangrijkste aspect is dat een notaris een ministerieplicht heeft

De notaris moet bij de uitoefening van zijn ambt bepaalde wettelijke taken verrichten en diensten uitvoeren die voorbehouden zijn aan de notaris en niet door anderen kunnen worden verricht. Dat de notaris bepaalde werkzaamheden verplicht is te verrichten, noemen we 'de ministerieplicht' (hij dient zijn cliënten te bedienen).

In dit artikel zal ik ingaan op de vraag hoever deze ministerieplicht van de notaris gaat. Daartoe wordt allereerst ingegaan op het wettelijk kader van de ministerieplicht (par. 2) en het grensgebied (par. 3). Vervolgens wordt de invloed van het tuchtrecht op de ministerieplicht uiteengezet (par. 4) en wordt het al dan niet bestaan van de ministerieplicht bij buitenwettelijke taken behandeld (par. 5). Ten slotte wordt er aandacht gegeven aan de 'oneigenlijke' dienstverlening (par. 6).

2 Artikel 21 Wet op het notarisambt: de ministerieplicht

Artikel 21 lid 1 Wet op het notarisambt luidt:

'De notaris is verplicht de hem bij of krachtens de wet opgedragen of door een partij verlangde werkzaamheden te verrichten behoudens het bepaalde in het tweede, derde, en vierde lid.'

Het gaat hier om de verplichting die een notaris wordt opgelegd om werkzaamheden te verrichten. Die werkzaamheden kunnen krachtens de wet aan de notaris worden opgedragen – denk bijvoorbeeld aan het verlijden van een transport- of hypotheekakte² – maar kunnen ook 'door een partij verlangde handelingen' zijn, zoals advieswerkzaamheden.

Op deze wettelijke verplichting van de notaris wordt een aantal uitzonderingen gemaakt, waarvan de belangrijkste in lid 2 van artikel 21 Wet op het notarisambt staan:

* Prof. mr. T.J. Mellema-Kranenburg is hoogleraar Familievermogensrecht aan de Universiteit Leiden en notaris bij Verhees Notarissen te Katwijk.

1 In het onderstaande wordt over notaris in de mannelijke vorm gesproken. Uiteraard wordt hiermee ook de vrouwelijke notaris bedoeld. De benaming notaris is genderneutraal.

2 Zie hiervoor art. 3:89 BW respectievelijk art. 3:260 lid 1 BW.

Foto: Manon Heinsman | © Ars Aequi

'De notaris is verplicht zijn dienst te weigeren wanneer naar zijn redelijke overtuiging of vermoeden de werkzaamheid die van hem verlangd wordt leidt tot strijd met het recht of de openbare orde, wanneer zijn medewerking wordt verlangd bij handelingen die kennelijk een ongeoorloofd doel of gevolg hebben of wanneer hij andere gegronde redenen voor weigering heeft.'

Uitgangspunt is dus dat de notaris moet doen wat cliënten hem vragen, maar vervolgens moet controleren of deze handelingen naar zijn redelijke overtuiging of vermoeden in strijd met het recht of de openbare orde zijn, wanneer zijn handelen (dus bijvoorbeeld het passeren van de akte) leidt tot handelingen die kennelijk een ongeoorloofd doel of gevolg hebben of wanneer hij andere gegronde redenen voor weigering heeft.

De positie van de notaris is dus niet 'lijdelijk', hij moet doorvragen en kijken wat de achterliggende omstandigheden zijn. De wetswijziging van de Wet op het notarisambt in 2012 stelt hieromtrent:³

'Ter versterking van het waarborgen van de integriteit van het notariaat wordt voorgesteld om de notaris niet langer alleen bij zijn redelijke overtuiging [in de wet van voor 2012, TM] maar ook bij een redelijk vermoeden van door middel van zijn werkzaamheden beoogde malversaties, te verplichten zijn diensten te weigeren.'

Dit betekent dat een notaris bij gerede twijfel aan de goede bedoelingen van zijn cliënt – denk aan het vermoeden van witwassen van geld – verplicht is

zijn dienst te weigeren, althans zich eerst door nader onderzoek dient te overtuigen van het geoorloofde karakter ervan.

Als een notaris weet dat A door het ondertekenen van een leveringsakte waarbij onroerend goed van A aan C geleverd wordt, de eerder door A met B gesloten koopovereenkomst niet kan nakomen en dus wanprestatie jegens B pleegt door het tekenen van de leveringsakte, is het de vraag of de notaris deze akte wel mag passeren.

De positie van de notaris is niet 'lijdelijk', hij moet doorvragen en kijken wat de achterliggende omstandigheden zijn

Uit de wettekst blijkt dat de notaris gegronde redenen moet hebben om de leveringsakte niet te ondertekenen. Als de neus van koper de notaris niet aanstaat of hij vindt koper niet aardig, is dat geen reden om dienst te weigeren. Immers, voorop staat de in lid 1 van artikel 21 Wet op het notarisambt vermelde verplichting dat hij de hem bij de wet opgedragen taken moet verrichten.

Maar als de notaris bijvoorbeeld op de hoogte is van het feit dat A het perceel grond al eerder verkocht heeft aan B, dan wordt de zaak anders. In beginsel heeft hij dan gegronde redenen om de leveringsakte niet te passeren. Hij weet dat als hij

³ Kamerstukken II 2009/10, 32250, nr. 3, p. 20 (MvT).

de leveringsakte wel passeert, A niet meer aan zijn verplichtingen jegens B kan voldoen. A pleegt jegens B wanprestatie en het meewerken aan het plegen van de wanprestatie door A jegens B kan een onrechtmatige daad van de notaris opleveren en deze strijd met het recht (de onrechtmatige daad) kan bovendien in strijd zijn met het vermelde artikel 21 lid 2 Wet op het notarisambt.

Hierover ging het standaardarrest van de Hoge Raad *De Novitaris*.⁴ In dit arrest verkochten twee broers een stuk grond aan een derde terwijl zij een aanbiedingsplicht ten opzichte van hun vader hadden. Wat moet de notaris doen: de akte van levering passeren (ministerieplicht nakomen) of voorkomen dat de broers wanprestatie ten opzichte van vader plegen? Deze laatste verplichting wordt wel de poortwachtersfunctie genoemd. Dat wil zeggen dat de notaris als hoeder van het maatschappelijk belang moet voorkomen dat er door zijn handelen of nalaten juridisch of maatschappelijk onwenselijke zaken gebeuren.

Op het eerste gezicht zou ik kiezen voor de poortwachtersfunctie: de notaris moet weigeren een dienst uit te voeren om te voorkomen dat hij meewerkt aan het plegen van de wanprestatie door de broers. Dat zou immers leiden tot handelen in strijd met artikel 21 lid 2 Wet op het notarisambt. Maar beschermt hij dan voldoende de belangen van koper? Neen, overweegt de Hoge Raad in rechtsoverweging 3.4.4: het enkele feit dat de notaris ermee bekend is dat er door levering aan de koper wanprestatie wordt gepleegd door de broers jegens hun vader, staat niet in de weg aan ministerieverlening door de notaris in de vorm van het verlijden van de akte van levering.

Er zijn aldus bijkomstige omstandigheden vereist voordat de notaris zijn dienst mag weigeren. Dat mag hij volgens de Hoge Raad pas als de koper geen rechtmatig belang heeft bij levering (of bezwaring) dan wel wanneer de voor hem uit het onderzoek kenbare feiten aanleiding vormen tot gereede twijfel over de aanwezigheid van een rechtmatig belang van de derde.⁵

In dit geval had vader slechts een koopoptie waarvan hij nog geen gebruik gemaakt had en daardoor had hij nog geen recht op levering. Vader had dus slechts een recht om een koopovereenkomst te sluiten. Hij had derhalve geen sterker recht dan de koper. Dat zou anders zijn geweest als hij wel een recht op levering had gehad; dan waren er botsende rechten op levering (van de vader en de koper) en zou artikel 3:298 BW van toepassing zijn (het oudste recht gaat voor). Koper had in casu, nu er geen botsende rechten waren, een rechtmatig belang bij levering. Pas als dat belang van koper, zijnde de levering, onrechtmatig jegens vader zou zijn, is er voor de notaris plaats voor dienstweigering.⁶ De notaris moet dus verder kijken dan alleen naar de inhoud van de akte. Hij moet er ook op letten wat de gevolgen van de akte zijn.

3 Het grensgebied

Uitgangspunt zal in alle gevallen zijn de ministerieplicht van de notaris, maar voor niet alle handelingen van de notaris geldt die ministerieplicht in gelijke mate. Voor bepaalde handelingen heeft de notaris een monopoliepositie: je kunt niet om hem heen, de wet schrijft namelijk dwingendrechtelijk zijn tussenkomst voor.

Dat geldt bijvoorbeeld voor de levering van registergoederen (art. 3:89 BW) en het vestigen van beperkte rechten zoals het recht van hypotheek op die goederen (zie art. 3:92 juncto 3:89 BW), maar ook voor de overdracht van aandelen in een bv en een nv en natuurlijk voor het opmaken van een uiterste wilsbeschikking (testament, art. 4:94 BW).

In al deze gevallen moet de burger langs de notaris. De notaris heeft hier een wat wel genoemd wordt 'domeinmonopolie'.⁷ De wetgever heeft de verplichting om een notaris in deze gevallen in te schakelen, ingesteld om het publiek te beschermen. Die bescherming is erin gelegen dat de burger 'belehrt' moet worden bij ingewikkelde juridische constructies. De notaris moet de partijen bij de akte niet alleen de inhoud van de akte uitleggen, maar ook wat de gevolgen van het tekenen van de akte zijn. Een andere reden is dat fraude voorkomen moet worden, zoals het witwassen van crimineel geld. De aankoop van een woning waarbij de betaling plaatsvindt met de overhandiging aan de notaris van een stapeltje biljetten van honderd euro is uit den boze! De notaris moet weten waar het geld van afkomstig is. De enkele mededeling: 'dat heb ik gewonnen in de loterij', zal niet voldoende zijn. Een ander voorbeeld is dat de notaris er bij de levering van aandelen voor moet zorgen dat het geld dat bij deze transactie betrokken is, bij de juiste persoon terecht komt. Het gaat hier dus weer niet alleen om de akte zelf, maar ook om de handelingen die daarbij komen. Maar juist omdat de burger niet om de notaris heen kan, heeft de notaris ook hierbij de verplichting zijn diensten te verlenen. Bij verplichte inschakeling past dus ook een verplichte dienstverlening, de ministerieplicht.

Het moge duidelijk zijn dat een notaris zijn dienst mag weigeren als hij daardoor meewerkt aan een door de wet verboden handeling zoals het witwassen van geld. Maar geldt de ministerieplicht ook als de notaris gevraagd wordt bijvoorbeeld een testament of een volmacht te passeren voor iemand bij wie hij aarzelt of deze persoon wel wilsbekwaam is?

Binnen de verplichte dienstverlening kan men nog onderscheid maken tussen de verschillende taken van de notaris die onder zijn ministerieplicht vallen. Het moge duidelijk zijn dat een notaris zijn dienst mag weigeren als hij daardoor meewerkt aan een door de wet verboden handeling zoals het witwassen van geld. Maar geldt de ministerieplicht ook als de notaris gevraagd wordt bijvoorbeeld een testament of een volmacht te passeren voor iemand bij wie hij aarzelt of deze persoon wel wilsbekwaam is? Heeft de notaris dan gegronde redenen om zijn dienst te weigeren en de akte niet te passeren? Wanneer de notaris twijfelt, kan hij drie dingen doen: hij kan zijn dienst weigeren of hij kan het oordeel van een

4 HR 3 april 2015, ECLI: NL:HR:2015:831, *NJ* 2015/479, m.nt. S. Perrick (*De Novitaris*). Zie hierover ook in dit blad B.C.M. Waaijer, 'De positie van de notaris in geval zijn bijstand zou leiden tot benadeling van derden', *AA* 2015, p. 691 (AA20150691).

5 Zie r.o. 3.5.1 en r.o. 3.4.6 van het arrest.

6 Zie hierover ook de conclusie van de A-G Rank-Berenschot en voorts S. Perrick. 'De ministerieplicht van de notaris wordt door de Hoge Raad gefundeerd op de civielrechtelijke positie van de cliënt', *MvV* 2015/12 en H.W. Heyman, 'Notariële dienstverlening bij botsende rechten na HR 3 april 2015 (Novitaris)', *WPNR* 2015, afl. 7067.

7 Zie T.F.H. Reijnen, 'De ministerieplicht van de notaris is niet onbegrensd, Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap', *WPNR* 2018, afl. 7181.

onafhankelijk arts vragen, een zogenaamde VIA-arts.⁸ De derde mogelijkheid is de akte toch te passeren, ondanks de aarzeling.

Aarzeling over de wilsonbekwaamheid zal – zeker als het KNB-protocol⁹ gevolgd is – al gauw als gegronde reden gezien worden voor dienstweigering. Maar wat als de tijd niet meer resteert om het protocol in zijn geheel te volgen en de VIA-arts in te schakelen? Veelal is er enige wachttijd en staat de VIA-arts niet dezelfde dag op de stoep. Daarom wordt in de praktijk wel de lijn gevolgd dat bij aarzeling de notaris toch zijn dienst moet verlenen. Immers, de schade (overlijden zonder testament) is niet meer te herstellen! Terwijl het tegenovergestelde, er is wilsonbekwaamheid, leidt tot nietigheid van het testament. Maar de jurisprudentie daarover is zeer casuïstisch.

Kortom, zelfs op het gebied waar de notaris het monopolie heeft, zijn er gevallen denkbaar, met name bij wilsonbekwaamheid, waarin het onduidelijk is of er voor de notaris een ministerieplicht geldt.¹⁰

Zelfs op het gebied waar de notaris het monopolie heeft, zijn er gevallen denkbaar, met name bij wilsonbekwaamheid, waarin het onduidelijk is of er voor de notaris een ministerieplicht geldt

4 Tuchtrect

In het bovenstaande heb ik de ministerieplicht en de dienstweigering behandeld. Ook uit het tuchtrect vloeit een zorgplicht van de notaris voort. De centrale norm voor de notaris staat in artikel 93 lid 1 van de Wet op het notarisambt:

‘Notarissen, toegevoegd notarissen en kandidaat-notarissen zijn aan tuchtspraak onderworpen ter zake van handelen of nalaten in strijd met hetzij enige bij of krachtens deze wet gegeven bepaling, hetzij met de zorg die zij als notaris, toegevoegd notaris of kandidaat-notaris behoren te betrachten ten opzichte van degenen te wier behoeve zij optreden en ter zake van handelen of nalaten dat een behoorlijk notaris, toegevoegd notaris of kandidaat-notaris niet betaamt.’

De notaris moet bij het uitvoeren van zijn taak onpartijdig zijn en de grootst mogelijke zorgvuldigheid betrachten (art. 17 lid 1 Wet op het notarisambt). Past bij de norm van artikel 17 het meewerken aan wanprestatie of onrechtmatige daad van een of meer partijen? Neen, niet altijd, zo oordeelde de Kamer van Toezicht te 's-Gravenhage in een situatie waarin partijen verlangden dat de notaris zijn medewerking verleende aan het passeren van aktes als gevolg waarvan de verplichtingen van een aan de verkoper door de overheid opgelegd kettingbeding veronachtzaamd werden.¹¹ De bijzondere omstandigheden van het geval bepalen of er in strijd met de eer en de waardigheid van het ambt wordt gehandeld.

Een volgende vraag is of, wanneer er sprake is van de schending van een tuchtrechtelijke norm, de notaris civielrechtelijk aansprakelijk is. In de rechtspraak en literatuur¹² wordt daar verschillend over

gedacht. Er wordt zelfs onderscheid gemaakt tussen ‘rekkelijken’ en ‘preciezen’. Mij spreekt de synthese waar A-G Rank-Berenschot het in de conclusie voor het *De Novitaris*-arrest over heeft zeer aan:

‘Bij de beantwoording van de vraag hoe de notaris moet handelen bij potentiële wanprestatie jegens een derde, dient naar mijn mening een balans te worden gezocht tussen enerzijds de bij uitvoering van zijn publieke taak en maatschappelijke rol van hem te verlangen integriteit, anderzijds de monopoliepositie en daarbij horende ministerieplicht.’

5 Buitenwettelijke taken

Geldt de ministerieplicht ook voor handelingen die niet exclusief voorgeschreven zijn om door een notaris verricht te worden? Daarbij kan weer onderscheid gemaakt worden tussen rechtshandelingen die in een notariële akte worden opgenomen terwijl het niet strikt noodzakelijk is dat ze in een notariële akte worden opgenomen en andere niet in een notariële akte opgenomen handelingen. Men kan hier denken aan een schenking of het oprichten van een personenvennootschap. Geldt hier ook de ministerieplicht van artikel 21 Wet op het notarisambt?

De meeste auteurs menen dat dat niet het geval is. De ministerieplicht is verbonden aan de wettelijke werkzaamheden waarop de notaris het monopolie heeft.¹³ Immers de cliënt kan in dat geval ook naar een andere dienstverlener gaan en is niet afhankelijk van de dienstverlening door een notaris. De ministerieplicht moet overigens nog uitgebreid worden tot de handelingen die daarmee verbonden zijn, denk aan het doorbetalen of in depot houden van gelden bij levering van onroerend goed.¹⁴

In dit verband is de uitspraak van de rechtbank Den Haag van 1 maart 2017 illustratief.¹⁵ De X en Y-groep is een familiebedrijf, waarin een onderneming wordt gedreven die actief is in de visserij en visverwerking. De aandelen in de werkmaatschappij worden gehouden door X en Y-Holding. De aandelen in X en Y-Holding zijn gecertificeerd. De certificaten van aandelen zijn verdeeld tussen de vier staken in de familie, ieder voor een kwart.

A is een van de staken. Op de door A gehouden certificaten rust een pandrecht. Op enig moment wordt A veroordeeld om mee te werken aan de overdracht van de certificaten aan B tegen betaling van € 122.500.000,00. De pandhouder weigert mee te werken aan een dergelijke overdracht en geeft geen nadere informatie met betrekking tot het pandrecht.

De notaris weigert dienst gezien de onduidelijkheid omtrent het pandrecht. Heeft de notaris in casu gegronde redenen tot dienstweigering? Ja, oordeelt de rechtbank, de onduidelijkheid betreffende het pandrecht rechtvaardigt dat.

Maar in casu betreft het een buitenwettelijke taak van de notaris: voor de levering van certificaten van aandelen is een notariële akte geen wettelijk voorschrift en geldt de ministerieplicht niet. In die zin is de uitspraak van de rechtbank ook onjuist. Er is in casu geen ministerieplicht én de notaris is niet verplicht aan het opmaken van een akte mee te werken omdat van haar niet verwacht kon worden dat zij haar werkzaamheden zou uitvoeren op een wijze die van een redelijk bekwaam en redelijk handelend notaris in vergelijkbare omstandigheden mocht worden verwacht.

8 Vereniging van Indicerende en Adviserende artsen (VIA).

9 Stappenplan beoordeling wilsbekwaamheid opgesteld door de KNB waarin aangegeven wordt welke stappen een zorgvuldige notaris moet nemen om tot een gefundeerd oordeel over de wilsbekwaamheid van een cliënt te kunnen komen.

10 Zie in dit verband ook hof Amsterdam 27 november 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:4325 en rechtbank Noord-Holland, 1 augustus 2017, ECLI:NL:RBNHO:2017:6966.

11 Zie hierover W.M. Kleijn in zijn noot onder HR 17 mei 1985, ECLI:NL:HR:1985:AG5024, NJ 1986/76 (*Curaçao/Boyé*).

12 Zie voor een overzicht de conclusie van A-G Rank-Berenschot onder het *De Novitaris*-arrest.

13 Aldus Reijnen 2018.

14 Aldus W.G. Huijgen & A.J.H. Pleijsier, *De wetgeving op het notarisambt*, Deventer: Kluwer 2001, p. 54-55.

15 Rb. Den Haag 1 maart 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:3441 besproken in Reijnen 2018.

Dus ook anderszins is pleitbaar dat de notaris zijn dienst mocht weigeren, los van de onduidelijkheid van het pandrecht.¹⁶

6 'Oneigenlijke' dienstweigering

Uit het bovenstaande kan globaal het beeld geschetst worden dat de notaris waar het zijn wettelijke taken betreft niet snel dienst zal mogen weigeren. Bij andere dan de wettelijke taken heeft hij geen ministerieplicht en komt het ondernemerschap meer om de hoek kijken. Met andere woorden: vind ik deze klus commercieel voldoende aantrekkelijk om hem aan te nemen? Maar dit onderscheid (wel of geen ministerieplicht) is wellicht te zwart/wit.

Zelfs bij de niet-wettelijke taken zal de notaris als onafhankelijke en onpartijdige functionaris moeten optreden. Dat betekent ook dat hij geen angstvaas moet zijn, maar actief, onderzoekend en rekening houdend met alle belangen van betrokkenen, moet optreden

Ook als openbaar ambtenaar (en poortwachter) zal hij toch niet zonder meer alle diensten aan iedereen aanbieden. Door de vrije tarieven in het notariaat (de notaris mag zelf de prijs bepalen voor zijn diensten) wordt een zekere diversiteit tussen de verschillende notariskantoren aangebracht. Maar wat de poortwachtersfunctie betreft: zelfs bij de niet-wettelijke taken zal de notaris als onafhankelijke en onpartijdige functionaris moeten optreden. Dat betekent ook dat hij geen angstvaas moet zijn, maar actief, onderzoekend (binnen de grenzen van de geheimhouding) en rekening houdend met alle belangen van betrokkenen, moet optreden.

Kortom, een onmisbare figuur in onze samenleving.

7 Conclusie

In mijn probleemstelling aan het begin van dit artikel vroeg ik mij af wat de notaris onderscheidt van een 'gewone' ondernemer. Uit het bovenstaande blijkt dat het bijzondere van zijn ambt (de notaris wordt door de Kroon benoemd) is dat hij voor zijn wettelijke taken een ministerieplicht heeft en poortwachter is voor misstanden in onze samenleving (witwassen van geld, fraude). Deze taak is zeer belangrijk, maar daarnaast is hij ondernemer en dat betekent dat hij er ook voor moet zorgen dat zijn schoorsteen blijft roken. Uiteraard dient hij zich als een eerbiedwaardig ambtenaar te gedragen of anders gezegd een integer persoon te zijn.¹⁷ Het is daarom voor de notaris soms balanceren op een koord: wat mag ik wel doen en wat niet?

¹⁶ De rechtbank gelastte de notaris uiteindelijk alsnog om mee te werken aan het passeren van de akte met dien verstande dat als de pandhouder niet opgeeft hoeveel zij nog van A te vorderen heeft, de notaris een bedrag van € 20.000.000 onder zich dient te houden tot duidelijkheid is verschaft. Zie over de onwenselijkheid van deze uitspraak Reijnen 2018, p.163.

¹⁷ Zie J.S.L.A.W.B. Roes, 'Notariaat en Integriteit', *WPNR* 2017, afl. 7161.

De notaris in appel

Het boek dat niet mag ontbreken op notariskantoren en bij tuchtcolleges. Over vrije mededinging en marktwerking in het notariaat. Het hervinden van evenwicht tussen in normen verborgen waarden van het beroep en eisen van een succesvolle bedrijfsvoering. De spanning tussen geheimhoudingsplicht en noodzakelijk effectief toezicht. Toezicht, te veel en te weinig tegelijk. En het tegengaan van misbruik van notariële dienstverlening voor witwassen en terrorismefinanciering.

ISBN: 978-90-6916-703-9 | Prijs: € 41,50 | Auteur: H.F. van den Haak | Druk: 1e druk 2009

